

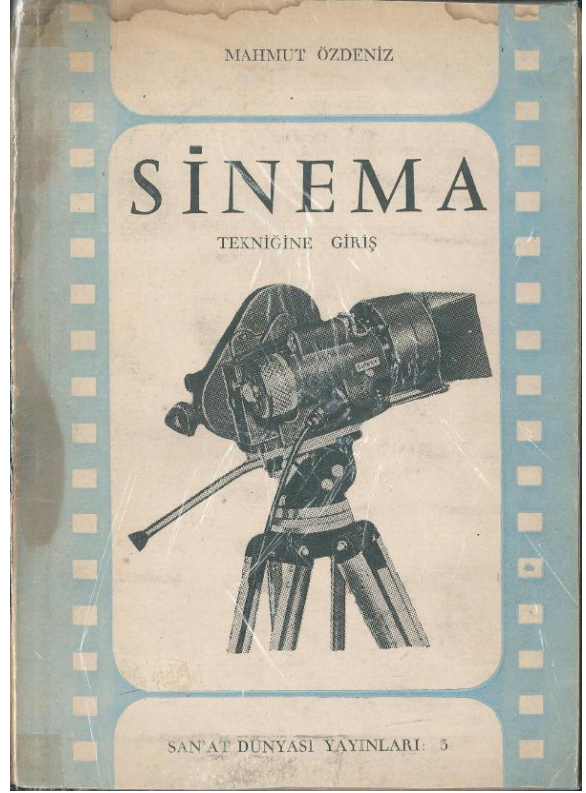
SİNEMA TEKNIĞİNE GİRİŞ

Hazırlayan: Mahmut Özdeniz

Vakit Matbaası, İstanbul, 1960

San'at Dünyası Yayınları: 3

96 Sayfa, Fıatı 5 Lira

Filmlerin bir bilgisayar dosyası olarak kaydedilip saklandığı veya bir bit-byte dizgisi olarak internet üzerinden aktığı bu dijital çağda **Mahmut Özdeniz**'in kitabı bizi analog çağa geri götürüyor: şeritler üzerine basılı resimlerden meydana gelen filmler dönemine; işlerin çokça fiziksel, epey kimyasal yürüdüğü zamanlara.

Kitap “*Film Nedir?*” sorusuyla başlıyor. Bir malzeme olarak filmin yapısını anlatıyor öncelikle bize. Enleri-boyları, seslisi-sessizi, yanarı-yanmazı, amatör-profesyoneliyle 1 metre film kaç saniye eder? Filmleri nasıl banyo eder, nasıl kuruturuz; lekeleri nasıl çıkartır, nasıl yapıştırırız? Tüm aşamaları anlatıp (1-İhzar 2-Silme 3-Temizleme 4-Tekrar İhzar) gerekli kimyevi formülleri de veriyor: “*Film yapıştırma eczası*”, “*Karanlık odada bulunması gerekenler?*”

Sadece teknik bilgiler vermekle de kalmamış. Mesela, ilk filmin 1889 senesinde **Edison** için Kodak fabrikası tarafından üretilmesi, 1908'den sonra başka firmaların da bu işe girmesi gibi tarihsel verilere de yer veriyor kitap.

İkinci bölümde film çekme makinasını yani kamerayı bütün parçalarıyla ele almış: “1-Mekanik kısım, 2-Obtüratör, 3-Bobin veya şarjör (kaset), 4-Metraj ve resim

sayaçları, 5-Vizör, 6-Objektif” (Kitaptan yapılan alıntılarda yazım hataları düzeltilmeden bırakılmıştır.) Aslında süratli resim çeken bir fotoğraf makinesinden başka bir şey değil, diyor kamera için. Peki bu sürat nasıl sağlanıyordu, yani, film kameranın içinde nasıl hareket ettiriliyordu elektrik motorundan önce? Bunun için bir yay-zemberek mekanizması elle kuruluyormuş. İlk elektrik motorlu kamera 8 mm filmler için Eumig firması tarafından üretilmiş. Avusturya’nın Wiener Neudorf kasabasına yolunuz düşerse, artık kapanmış bu firmanın müzesinde bu kameraya rastlayabilirsiniz. Bir başka icat haberi de Fransız S.O.M. Berthiot firmasından: “... fokus’ü değişebilen yeni bir objektif (Pan-Cinor)... Bu sayede bilhassa amatörler, film çekerlerken, objektif değiştirmek külfetinden kurtuldular.”

Dönemin muhtelif markalarına ait kameraların ve objektiflerin hususiyetlerini gösteren cetveller sıralanıyor: “Aldığı Film, Kaç objektif olduğu, Vites, Tek resim, Geriye hareket”, “Objektif Tipi, Odak uzunluğu, Azamî açıklık, Netlik”. Bu özellikleri bize aktarıırken bir yandan da bunlarla ilgili bazı pratik bilgileri de veriyor: “(Geri Sarma) Fondu (karartma) ve surimpressiona (üst-üste film çekme) işinde kullanılır.”, “Miki filmleri böyle (Tek Tek Resim Alma ile) yapılır”, “Başlıklar yahut yazılar çekilirken bilhassa odak uzunluğu kısa olan mercekler çok kullanılır”, “Röportaj filmi çekilirken... 6 voltluk bir batarya, ki, omuzda asılı bir

çantada kolaylıklar taşınabilir, kameranın motörünü çevirmeye kâfi gelir”, “Kameranın başlıca parçalarını tanıdıktan sonra aksesuar çantasında bulunanları tek tek edelim:”, gibi.

Üçüncü bölüm “Sinema Hileleri” başlığıyla başlıyor. Ancak burada “truc” (İngilizce karşılığı “trick”) ile kamera hareketleri arasında biraz terminoloji karmaşası olmuş. Bu başlık altında, ayrıca, montaj teknikleri de ele alınmış: “(Fondu) Karartma, Zincirleme (Enchaine), Sür’atli geçiş (Volet), Yavaş - Hızlı hareketler (Ralenti - Accelere), üstüste çekim (surimpression), Ters hareketler,

Prizmalar, Kaşlar, Maketler, Projeksiyon, Sihirli İplik” Günümüzde genellikle görsel efekt diye adlandırdığımız bu hileler şimdilerde daha çok kurgu aşamasına bırakılırken, o dönemlerde çekim aşamasında yapılırmış. Kamera ayarlarıyla, kamera açısıyla, objektifin önüne konan cisimlerle bu işlemlerin nasıl yapıldığı bu bölümde anlatılmış.

Şarlo'nun hemen hemen bütün filmleri böyle sinema hileleri ile doludur. Bilhassa gülünç sahneler elde etmek için yavaş çekim (ralenti) başlıca sinema hilesi idi.

...

Meselâ bir yolda aksi istikametlerden gelen iki otomobilin sür'atle çarpıştırmak için tersine harekete lüzum vardır.

...

İnsanların geri – geri gitmeleri, yüzücünün geri – geri yüzmesi, suya atlayış yapan birinin tekrar atladığı yere gitmesi daha buna benzer birçok truc'ler filmin ters çekilmesi ve sonra doğru gösterilmesi ile yapılır.

...

Meselâ her hangi bir filmin bir sahnesinde artist elinde dürbünü etrafı seyretmektedir. Fakat seyirci de merak içindedir: Acaba artistin dürbünde seyrettiği şey nedir? Bunu görmek ister. İşte seyirciye dürbünle bakıyormuş intibasını verebilmek için, dürbünün bir kalıbı yapılır, objektifin önüne konur.

...

Prizma kullanmak şartıyla bir resim perdede ikili, üçlü, dörtlü gösterilebilir.

...

Bir şahsı bulanık, flü göstermek yahut şok tesiri verebilmek yahut can sıkıntısını ifade edebilmek yahut şaşırtıcı bir hali ifade edebilmek için kameranın netlik âyarı bozulur, ayrıca objektifin önüne üzeri yağlı, pis bir madde sülülür cam bir lvha konur.

...

Büyük bir şehirde meydana gelen bir zelzele hareketini perdede canlandırabilmek için (surimpression) dan faydalanılır.

...

Yağmur, kar dolu, fırtına, yıldırım hileleri nasıl yapılır?

...

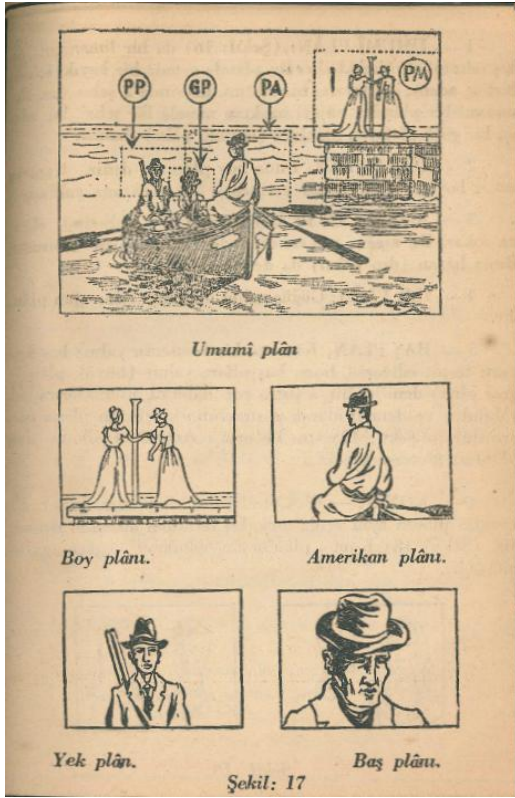
Çok defa muhafazası imkânsız olan tarihî şatolar, kaşâneler, antika eşyalar yahut tarih sahnesinden silinmiş şehirler, tekrar canlandırılması mümkün olamıyan mevzular taklitleri yapılmak suret'iyle, aslına yakın bir şekilde perdeye aksettirilebilir.

...

Otomobilin geçtiği caddeler, kalabalık, trafik lambaları v. s. ekrana aksettirilen film parçalarıdır. Bu fon önünde oto hafifçe sallanır. Çekilen film otomobilin şehir içinde gidiyormuş hissini verir.

...
Meselâ kukla filmleri yahut buna benzer sahneler (cansız şeylerin hareketleri) hep gözle görülemiyen bu ipler sayesinde olur. İpler umumiyetle Naylondur ve renksizdir. Işıktan parlamaz. Hayâl ve zekâ kuvveti nispetinde Naylon ipliklerle çeşitli sinema hileleri yapılabilir.

Sadece bu teknikleri verip geçmiyor kitap. Sahneleri birbirine bağlayan ve filmin noktalamaya işaretleri olarak da anılan “Fondu”, “Zincirleme”, “Vole” uygulamalarının ne zaman kullanılması gerektiğine de değiniyor. Bu montaj tekniklerinin elle yapılmasının zorluğu sebebiyle daha sonra profesyonel sahada laboratuvarlar kullanılmaya başlanmış.

Kameranın incelemesini bitirirken son olarak dönemin kamera hareketlerine, kamera açısına ve çekim planlarına da kısaca yer verilmiş.

“Projeksiyon Makineleri”ni anlattığı sonraki bölüm ise “Sinema Nedir?” sorusu ile açılıyor. Gözümüzdeki yanılmadan faydalanarak aslında hareketsiz olan resimleri sanki hareketliymiş gibi bize algılatan icattır sinema gösterme makinası. Kamerada olduğu gibi burada da makinenin tüm parçalarını tek tek ele alıp çalışma prensiplerini, pratik bilgileri, markaları ve icatları anlatıyor. Sonunda da makinelerde kullanım hatasıyla

çıkabilecek arızalar ve bunların nasıl giderilebileceğine dair bir başlık yer alıyor.

Eskinin sinema salonlarında gösterim sırasında aklımıza takılan bazı teknik sorunlara da yanıt buluyoruz bu bölümde. Örneğin, filmlerde bazen boyuna çizikler olurdu. Çünkü, film şeridi makinanın film kanalından geçerken orada biriken tozlar ve pislikler filmi çizermiş. Bazen film kopardı. Bunun sebebiyse filmin sarılı olduğu makaranın düzgün olmamasından kaynaklanıyormuş. Sinemalarda ara verilmesinin sebebi her zaman ihtiyaç molası değilmiş.

Gösterilecek filmin konulduğu kutuların kapasitesi tüm filme yetmediğinden, gösterime bir ara verip kutuya filmin ikinci yarısının konması gerektiğindenmiş.

Evde, salonlarda hattâ gemilerde, gösterim yapılacak ortama göre makinede kaç vat lamba kullanılmalı, kaç vatlık amfi kullanılmalı, kaç inç objektif kullanılmalı gibi pratik bilgilerin verilmesi bu bölümde de sürüyor. Dönemin teknolojisi hakkında bilgi edinmek isteyenler için de bazı örnekler verelim. Işık yalnızca görüntüyü perdeye yansıtmak için kullanılmazdı. Işık filmin ses bandından geçirilerek -fotosel teknolojisi sayesinde- ses dalgasına uygun bir elektrik akımına çevrilirdi. Bu akım daha sonra bir amfi ile güçlendirilip hoparlöre verilir. Yani, sesin duyulması da ışıkla sağlanıyordu. Bazı makinelerde ışığı elde etmek için lamba yerine ark kullanılırdı: “Ark, iki karni kömürü arasından meydana gelen elektrik şelâlesidir.” Bu arkın yakın plan bir çekimini **Persona** (Ingmar Bergman, 1966) filminde görmek mümkündür. Film bu şelâlenin oluşmasıyla açılır ve sonlanmasıyla kapanır.

Dönemin sinema teknolojisinde yapılan bazı yenilik çalışmaları arasında geniş perde ve üç boyutlu filmler yer alıyor: “*Son seneler içinde sinema sanayiinde adı çok geçen (Cinemascope = geniş perde) sistemi, 1925 senesinde Fransız Prof. Chretien’in bulduğu (Hypergonar) isimli hususî bir objektife dayanır.*” Diğer bir geniş perde tekniği: “*Vista vision, tek film kullanılır. Bu film kamerada yukarıdan aşağı değil yanlamasına hareket eder.*” Üç boyutlu sistemler için geliştirilen teknikler şunlardır: “*Cinerama*”, “*Panoramik*”, “*Todd – A.D.*”, “*Cinemiracle*”

Bu bölümün sonuna makinelerde gösterim sırasında çıkabilecek aksaklıklar ve bunların sebepleri için 17 maddelik bir de liste eklenmiş: “*1- Ses bozuk geliyorsa, hayal perdeye bulanık aksediyorsa, motör gayri muntazam dönüyorsa VOLTAJ düşük demektir. 2- Uğultu v.s. gürültüler varsa, motor devri muntazam değilse VOLTAJ yüksektir.*”, gibi.

Son bölümün sorusu “*Film Nasıl Yapılır?*” Bir filmin yapımında rolü olan elemanların tek tek vazifeleri anlatılıyor bu bölümde: “*1-Prodüktör, 2-Senaryocu, 3-Rejisör, 4-Kameracı, 5-Ses Mühendisi, 6-Işık ve Dekorcular, 7-Lâboratuar Teknisyenleri*”. Bu vazifelerden bazı alıntılarla kitabı kapatalım:

Prodüktör: ...Bizde çok defa film sahipliği ile prodüktörlük, aynı şahıs üzerinde toplanır. Bu suretle filmin iyi ve ucuza çıkması sağlanmış olur...

Senaryocu: ...Hülâsa senaryoculuk başı-başına bir sanattır... Türkiyede de geçimi senaryo yazmak olan bir zümrenin gelişmekte olduğu görülüyor...

Rejisör: ...Senaryoda tespit edilen tiplere en uygun artistleri seçmek ve bunları ideal şekilde oynatmak rejisörün başarısını sağlayan esaslı faktörlerdendir...

Kameracı: ...Memleketimizde, umumiyetle, tek kamera ile çalışılır... Bütün bu gayri müsait çalışmalara rağmen yerli filmlerde, çok güzel resimler, elde edebilmektedir ki, bu başarıyı kameracılarımızın meslekî ehliyetlerine borçluyuz...Işık Ve Dekorcular: ...Dekorun aslına çok benzemesi ve sinema seyircisinin ilk bakışta farketmemesi esastır. Tarihi ve yarı - fenni filmlerde dekor çok kullanılır...

Ses Mühendisi: ...Bir filmde resim – ses ahenginin mükemmel oluşu o filmin sesli olarak çekildiğine delalet eder... Yerli filmlerde sık sık görülen dublaj tahaları hep bu resim – ses ahenksizliğinden ileri gelmektedir...”

Sinema Tekniğine Giriş kitabı bu sayımızın konuğu oldu. Kitapta derlenen bilgiler bugün bile çekiciliğini koruduğuna göre dönemi için bir hazine değerinde olmalı. Kitabın ön sözünde **Mahmut Özdeniz**, memlekette sinemadan beklenen randımanın tam olarak alınmadığını, bunun başlıca sebebinin de film gösterimi yapan elemanların büyük bir çoğunluğunun teknik bilgilerden mahrum olduğunu yazmış. Bu boşluğu, kısmen de olsa, bu eserle kapatma düşüncesinden hareket ettiğini ifade etmiş. Ancak kitabın içeriğine bakınca hedef kitlesinin sadece film gösterimi yapacak olanlarla sınırlı kalmadığı; film çekmek isteyen, yapımda yer almak isteyen, sinemanın tarihini veya tekniğini merak edenler için de çok değerli bilgilerin bir araya getirildiği anlaşılıyor. Kitabın sonunda “*Bibliyografya*”yı da veren **Özdeniz** ağırlıklı olarak Batı dillerindeki kaynaklardan yararlanmış. En fazla faydalandığı eserlerin **Pierre Monier**’in *Le Nouveau Cineaste Amateur*’ü ile **Georges Regnier**’in *Construire Un Film Du Scenario A La Projection* olduğunu belirtmiş.

Ne yazık ki kitap bir editör kontrolünden geçmemiş. Oldukça fazla sayıda dizgi hatası, yanlış numaralandırma, imla hatası, yazı tiplerinde tutarsızlık, vb. var. Örneğin, kitabın bölüm başlıkları son bölüm dışında yok. Yine de kitabın taşıdığı bilgiler bu kusurları hoş görmemize fazlasıyla yetiyor.

Ayhan Yılmaz